

De uitkeringsdruk van de sociale verzekeringen

DRS. J. H. VON EIJE*

In de afgelopen tien jaar hebben steeds meer mensen steeds vaker een beroep gedaan op de sociale verzekeringen tegen inkomensderving. De kosten van deze regelingen zijn daardoor sterk gestegen.

De ontwikkeling laat zich goed illustreren aan de hand van het verloop van de uitkeringsdruk: de verhouding tussen het totaal uitgekeerde bedrag en de netto toegevoegde waarde tegen marktprijzen in bedrijven.

In dit artikel wordt onderzocht aan welke factoren de stijging van de uitkeringsdruk kan worden toegeschreven.

Inleiding

Gedurende de laatste tien jaar is het totale bedrag, dat uit hoofde van de sociale verzekeringen aan inactieve werknemers is uitbetaald, gestegen van f. 3,1 mrd. tot f. 14,9 mrd. per jaar. Deze stijging van 381% was niet voor elke sociale-verzekeringswet gelijk. De uitkeringen die werden gedaan uit hoofde van de Ziektewet (ZW) stegen van 1969 tot en met 1978 namelijk met 215% tot f. 4,8 mrd. De uitkeringen uit hoofde van de Werkloosheidswet (WW) stegen in dezelfde periode met 373% tot f. 1,1 mrd., terwijl de uitkeringen uit hoofde van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) zelfs stegen met 571% tot f. 9,0 mrd. 1).

Minder spectaculair, maar van meer belang, is de ontwikkeling van de uitkeringsdruk. De uitkeringsdruk, gedefinieerd als het uitgekeerde bedrag gedeeld door de netto toegevoegde waarde tegen marktprijzen in bedrijven, steeg voor de drie sociale-verzekeringswetten voor inactieve werknemers te zamen van 3,8% tot 6,8%. De stijging van de uitkeringsdruk tussen 1969 en 1978 bedroeg dus 79%, hetgeen overeenkomt met een jaarlijkse stijging van 6,7% per jaar. Voor de ZW bedroeg de gemiddelde groei van de uitkeringsdruk in deze periode 1,8%, voor de WW 6,5% en voor de WAO 10,6% 2).

In dit artikel wordt onderzocht aan welke factoren de stijging van de uitkeringsdruk kan worden toegeschreven. Hiertoe wordt een viertal factoren die van belang zijn voor de uitkeringsdruk besproken. Deze factoren zijn de intredingsfrequentie, de uitkeringsduur, het herleide bruto-uitkeringspercentage en het aandeel van de verzekerde loonsom in de toegevoegde waarde in bedrijven. Met name de eerste drie factoren worden nader geanalyseerd, omdat ze van belang zijn voor de niveaus van en de ontwikkeling in de premies die over het verzekerde loon moeten worden betaald. Daarbij zijn de eerste twee kenmerkend voor de zogenaamde volume-ontwikkeling, terwijl de ontwikkeling in het herleide bruto-uitkeringspercentage kan worden beschouwd als de voor loonstijgingen gecorrigeerde prijsontwikkeling 3).

Determinanten van de uitkeringsdruk: een definitievergelijking

Het totale uitkeringsbedrag betaald aan inactieve werknemers (B) kan worden verdeeld over de drie sociale verzekeringswetten: WW (B_1), ZW (B_2), WAO (B_3). Het beslag dat

elk van deze wetten legt op de toegevoegde waarde in bedrijven kan men als volgt herschrijven:

$$\frac{B_i}{Y} = \frac{B_i}{V} \cdot \frac{V}{Y} \quad (1)$$

* De auteur is wetenschappelijk medewerker bij de vakgroep economie van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Erasmus Universiteit Rotterdam. De auteur is drs. K. Sterrenburg, drs. G. A. Tuinier alsmede de leden van de sectie Algemene Economie erkentelijk voor hun commentaar op een eerdere versie van dit artikel. Een uitvoeriger verslag, waarin ook berekeningen m.b.t. de bedrijfsverenigingen zijn opgenomen, is op aanvraag bij de auteur verkrijgbaar.

1) De bronnen van het gebruikte cijfermateriaal staan vermeld bij tabel 1. De cijfers over 1978 zijn telefonisch ter beschikking gesteld door de Sociale Verzekeringsraad en zijn niet definitief. Ten einde de groep van WAO-uitkeringsgerechtigden, alsmede de bedragen betaald aan deze groep, te kunnen vergelijken met 1969, zijn in de cijfers m.b.t. de WAO over 1978 de uitkeringen opgenomen die uit hoofde van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet zijn verstrekt aan WAO-verzekerden. De overige regelingen tegen inkomensderving van inactieve werknemers namelijk de Wet werkloosheidsvoorziening (WWV) en de Rijksgroepsregeling werkloze werknemers (RWW) zijn in dit artikel buiten beschouwing gelaten. In tegenstelling tot de sociale verzekeringen worden zij niet gefinancierd door premieheffing, maar uit belastingontvangsten, waardoor zij onder de sociale voorzieningen vallen.

2) Deze groeipercentages zijn verkregen door het groeipercentage „x” in de formule $x = (X_{t+n} / X_t)^{1/n} - 1$ te vermenigvuldigen met 100%. In deze formule geeft X_t de grootte X in periode t (1969) weer en X_{t+n} de grootte X in periode t+n (1978; n = 9). In het vervolg zal echter het groeipercentage volgens de volgende formule

worden benaderd: $\frac{100}{n} \ln (X_{t+n} / X_t)$. In deze formule geeft „ln” de

natuurlijke logaritme weer. Deze tweede formule heeft het voordeel, dat de aldus benaderde groeipercentages van multiplicatieve grootheden opgeteld kunnen worden. Daar staat echter tegenover dat de groeipercentages uit de eerste formule slechter benaderd worden, naarmate deze groeipercentages groter zijn. De volgens de tweede formule benaderde groeipercentages van de uitkeringsdruk zijn voor de ZW 1,8%, voor de WW 6,3% en voor de WAO 10,0%.

3) In navolging van bijvoorbeeld de Sociaal-Economische Raad, *Advies inzake omvang en groei van de collectieve sector*, 's-Gravenhage, 1978, kan men de ontwikkelingen in de sociale zekerheid opdelen in een volumecomponent en een prijscomponent. In dit artikel wordt de volumecomponent gelijkgesteld aan het aantal uitkeringsgerechtigde dagen en de prijscomponent aan de gemiddelde uitkering per dag. Indien met de ontwikkeling in deze prijscomponent defleert met de loonontwikkeling, dan kan men spreken over de voor loonstijgingen gecorrigeerde prijsontwikkeling.

In deze vergelijking geeft B_i het voor wet i uitgekeerde bedrag aan en Y en V respectievelijk de netto toegevoegde waarde tegen marktprijzen in bedrijven en het voor de ZW verzekerde loon 4). Het beslag van de uitkeringen uit hoofde van wet i op de toegevoegde waarde in bedrijven is volgens vergelijking (1) afhankelijk van:

- het verzekerde loonaandeel (V / Y);
- de uitkeringsratio voor wet i (B_i / V).

In dit artikel zal ik me vooral concentreren op het niveau van, en de ontwikkeling in de aldus gedefinieerde uitkeringsratio. Deze uitkeringsratio is met name interessant, omdat deze de belangrijkste determinant is van de premiepercentages, die voor elke wet worden geheven 5). Daarnaast zijn de volgende factoren van belang:

- de werkgeversaandelen in de sociale lasten die de bedrijfsverenigingen over de uitkeringen moeten betalen;
- de administratiekosten;
- de overheidsbijdragen aan de sociale-verzekeringfondsen;
- de wijzigingen in de zogenaamde schommelfondsen (vermogensposities);
- verstrekkingen en voorzieningen.

Onderzoek naar deze uitkeringsratio's kan tevens worden beschouwd als een aanvulling op het onderzoek van Douben naar de premiedruk in de afzonderlijke bedrijfsverenigingen 6).

Met het oog op een nadere analyse van de uitkeringsratio's werden de uitkeringsbedragen B_i , in navolging van bijvoorbeeld de SER, gesplitst in een volumecomponent (D_i) en een prijscomponent (b_i) 7):

$$B_i = D_i \cdot b_i \quad (2)$$

In deze vergelijking is D_i het totale aantal in een bepaald jaar via wet i genoten uitkeringsdagen, b_i geeft in vergelijking (2) de gemiddelde bruto uitkering aan, die inactieve werknemers per dag ontvangen uit hoofde van de WW, de ZW of de WAO.

Inzicht in het niveau van de uitkeringsratio's (en van inactiviteit in het algemeen) wordt verdiept, indien men, in navolging van bijvoorbeeld Sidré, het aantal inactiviteitsdagen (D_i) in een stationair bestand beschouwt als de resultante van het aantal personen dat in een bepaald jaar uitkeringsgerechtigd wordt (1) en van het aantal arbeidsdagen dat deze intreders gemiddeld inactief zijn (d) 8). Voor wet i krijgt men dan:

$$D_i = I_i \cdot d_i \quad (3)$$

Naast een splitsing van de teller, kan men ook de noemer van de uitkeringsratio's opdelen in een volume- en een prijscomponent:

$$V = l \cdot 260 \cdot v \quad (4)$$

In deze vergelijking geeft l het aantal verzekerde werknemers weer en v het gemiddeld verzekerde loon per arbeidsdag. Elk jaar wordt verondersteld 52 weken van 5 arbeidsdagen te tellen 9).

Substitutie van de vergelijkingen (2), (3) en (4) in vergelijking (1) geeft:

$$\frac{B_i}{Y} = \frac{I_i}{l} \cdot \frac{d_i}{260} \cdot \frac{b_i}{v} \cdot \frac{V}{Y} \quad (5)$$

In de definitievergelijking (5) is vergelijking (1) herschreven door de uitkeringsratio (B_i/V) op te splitsen in drie grootheden. Deze grootheden zijn de intredingsfrequentie (I_i/l), de uitkeringsduur uitgedrukt in arbeidsjaren ($d_i/260$) en het herleide bruto-uitkeringspercentage b_i/v .

De *intredingsfrequentie* geeft aan hoe vaak een verzekerde in aanmerking komt voor een uitkering uit hoofde van wet i . De *uitkeringsduur* geeft aan welk deel van het arbeidsjaar een intreder in het bestand van inactieven gemiddeld uitkeringsge-

rechtigd blijft voor wet i . Het *herleide bruto-uitkeringspercentage* ten slotte geeft de verhouding weer tussen de gemiddelde uitkering per dag en het gemiddeld verzekerde loon.

Uit deze paragraaf blijkt dat het beslag van de sociale-verzekeringuitkeringen aan inactieve werknemers op de toegevoegde waarde in bedrijven wordt bepaald door de niveaus van een viertal grootheden. Het niveau van, en de ontwikkeling in deze grootheden zal in de volgende paragrafen worden onderzocht.

Statistische resultaten voor alle bedrijfsverenigingen te zamen

In tabel I is het niveau weergegeven van de uitkeringsdruk van de sociale verzekeringen voor inactieve werknemers voor alle bedrijfsverenigingen te zamen. De uitkeringsdruk werd per sociale-verzekeringwet opgesplitst volgens de in vergelijking (5) aangegeven determinanten. Tevens werd de uitkeringsratio (B_i/V) en het aandeel van elke afzonderlijke wet in het totaal van sociale-verzekeringuitkeringen aan inactieve werknemers (B_i/B) opgenomen.

Uit tabel I blijkt dat de intredingsfrequenties per sociale-verzekeringwet aanzienlijk verschillen. Voor de WW lagen de intredingsfrequenties in 1969 en 1978 iets onder de 8%. Voor de WAO lagen deze rondom de 2%, terwijl de intredingsfrequenties voor de ZW rondom de 100% lagen.

Uit tabel I blijkt ook dat de gemiddelde uitkeringsduur voor de ZW minder dan de helft bedraagt van de gemiddelde duur van WW-uitkeringen. Toch blijkt de gemiddelde uitkeringsduur voor de WW, die op jaarbasis gemeten circa 15% bedroeg, klein in vergelijking met de gemiddelde uitkeringsduur van WAO-intreders, die in 1969 reeds meer dan 3 jaar bedroeg 10).

Omdat in een eerder artikel werd ingegaan op de redenen van intreding in een uitkeringsbestand, hoeft op de intredingsfrequenties niet verder te worden ingegaan 11). Aangezien uitkeringsgerechtigden per definitie langer inactief blijven als hun uittreding wordt vertraagd en omdat in het zo juist gememoreerde artikel ook de redenen van uittreding

4) De gebruikte notatie is zodanig, dat indien de suffix „i” is weggelaten, dat dan is verondersteld dat de betreffende grootheid voor elke wet gelijk is. Er is dus verondersteld, dat het verzekerde loon voor de WW, de ZW en de WAO aan elkaar gelijk is. Voor 1975 was dit voor de WW f. 67,2 mrd., voor de ZW (inclusief vrijwillig verzekerden) f. 69,3 mrd. en voor de WAO (eveneens inclusief vrijwillig verzekerden) f. 69,8 mrd. In dit artikel wordt voor alle drie bestudeerde verzekeringen uitgegaan van het voor de ZW verzekerde loon.

5) Zie ook: Sociaal-Economische Raad, *Rapport van de Externe Commissie van Deskundigen inzake de informatiestromen en de reservevorming in de sociale verzekeringen*, 's-Gravenhage, 1979. Voor de wachtgeldregelingen, die in dit artikel tot de WW worden gerekend, gelden voor verschillende bedrijfsverenigingen (of bedrijfsgroepen binnen een bedrijfsvereniging) verschillende premiepercentages. Dit geldt ook voor de ZW, waarbij echter binnen een bedrijfsvereniging verscheidene zogenaamde risicogroepen met verschillen in premiepercentage kunnen bestaan. Voor de Werkloosheidswet zelf en voor de WAO gelden evenwel landelijk gelijke premiepercentages.

6) Zie N. H. Douben, Sociale premiedruk; een gevarieerde last, *Sociaal Maandblad Arbeid*, juli/augustus, 1976, blz. 424-434.

7) Zie Sociaal-Economische Raad, op. cit., 1978 en A. F. Bakhoven en Y. M. Ypma, Kwantitatieve analyse van de sociale zekerheid, in: V. Halberstadt (red.), *De economie van de sociale zekerheid*, Deventer, 1974.

8) Zie W. Sidré, *De duur van de werkloosheid*, deel 1, Instituut voor economisch onderzoek, Rotterdam, 1976.

9) In dit artikel is verondersteld dat het aantal verzekerde manjaren voor de WW en de WAO gelijk is aan het aantal voor de ZW verzekerde manjaren.

10) Hierbij dient men rekening te houden met het feit dat een inactieve werknemer maximaal 130 dagen een WW-uitkering kan ontvangen en maximaal 260 dagen een ZW-uitkering. De WAO-uitkering is in principe niet aan een maximum gebonden.

11) Zie J. H. von Eije, Transities van inactieve werknemers in de sociale verzekeringen, *ESB*, 5 juli 1978, blz. 684 e.v.

Tabel 1. Het niveau van de uitkeringsdruk van de WW, de ZW en de WAO in Nederland gesplitst over de determinanten en uitgedrukt in procenten, 1969 en 1978

Variabele	I_1/I	$d_1/260$	b_1/v	B_1/V	V/Y	B/Y	B_1/B
WW 1969	7,7	11,8	80,9	0,7	39,6	0,3	7,6
WW 1978	7,9	18,3	85,2	1,2	41,9	0,5	7,6
ZW 1969	99,8	5,4	87,8	4,7	39,6	1,9	49,0
ZW 1978	107,1	6,0	81,8	5,3	41,9	2,2	32,4
WAO 1969	1,8	319,9	74,5	4,2	39,6	1,7	43,3
WAO 1978	2,1	505,0	93,2	9,8	41,9	4,1	60,0

De bron, omschrijving en definiëring van de gebruikte cijfers is als volgt:

WW: bron: *Jaarverslag Algemeen Werkloosheidsfonds*,
 omschrijving: I_{WW} : uitkeringsboekingen uit hoofde van de wachtgeldfondsen en het AWF;
 D_{WW} : uitkeringsdagen ten laste gekomen van de wachtgeldfondsen en het AWF;
 B_{WW} : totaal uitgekeerde bedragen uit hoofde van de wachtgeldfondsen en het AWF.

ZW: bron: *Verslag Ziekengeldverzekering*,
 omschrijving: I_{ZW} : aantal aangegeven gevallen waarin uitkering is verleend uit hoofde van de verplichte verzekering;
 D_{ZW} : aantal dagen waarover ziekengeld (inclusief zwangerschaps- en bevallingsuitkering) is uitgekeerd uit hoofde van de verplichte verzekering;
 B_{ZW} : totaal aan ziekengeld uitgekeerde bedragen (inclusief zwangerschaps- en bevallingsuitkering) uit hoofde van de verplichte verzekering;
 V_N : verplicht en vrijwillig verzekerde loonbedragen voor de ZW;
 I_N : aantal verplicht en vrijwillig verzekerde (type-)manjaren voor de ZW. (Het cijfer voor 1978 werd berekend door de groei over de periode 1969-1976 te extrapoleren. Voor 1978 resulteerden 709.430 manjaren.).

WAO: bron: *Jaarverslag Arbeidsongeschiktheidsfonds*,
 omschrijving: I_{WAO} : de tijdens het verslagjaar opgekomen gevallen, waarin een uitkering is toegekend;
 D_{WAO} : aantal herleide dagen waarover in een verslagjaar een uitkering is verstrekt;
 B_{WAO} : totale bedrag aan arbeidsongeschiktheidsuitkeringen.

Per definitie geldt voor deze drie wetten: $d_1 = D_1/I_1$ en $b_1 = B_1/D_1$

Y : bron: CBS, *Nationale Rekeningen*, post 1.1.04.
 omschrijving: netto toegevoegde waarde tegen marktprijzen. Voor 1978 was het voorlopige cijfer f. 217 mrd.

werden besproken, hoeft eveneens de gemiddelde inactiviteitsduur hier niet meer te worden behandeld.

Anders staat het evenwel met de derde, voor de uitkeringsratio belangrijke variabele: het herleide bruto-uitkeringspercentage. Uit tabel 1 blijkt dat deze in beide jaren steeds afwijkt van het wettelijke *individuele* bruto-uitkeringspercentage van 80. Het verschil tussen deze twee uitkeringspercentages kan twee oorzaken hebben. In de eerste plaats geldt voor lang niet alle uitkeringsgerechtigden een bruto uitkering van 80%. Het Nederlandse stelsel van sociale zekerheid biedt immers aan vrijwel alle inactieve werknemers een netto uitkering, die ten minste gelijk is aan het netto minimumloon. Hierdoor moet aan de groep van inactieven, die een oorspronkelijk loon ontving ter hoogte van, of iets boven, het minimumloon, een bruto uitkering van meer dan 80% worden verleend. Naar schatting bedraagt deze groep ca. 25% van alle inactieven (12). Daarnaast is er ook een groep van inactieve werknemers, die genoegen moet nemen met een bruto uitkering van minder dan 80% van het oorspronkelijk loon. Dit betreft inactieve werknemers, die een oorspronkelijk loon ontvingen boven het maximum dagloon. Deze groep ontvangt echter nog steeds een bruto uitkering van 80% van het verzekerde loon, zodat herleide bruto-uitkeringspercentages lager dan 80 niet door deze groep kunnen worden veroorzaakt. Toch blijken er herleide bruto-uitkeringspercentages van minder dan 80 te bestaan (zie b.v. dat voor de WAO in 1969).

De oorzaak dat het herleide bruto-uitkeringspercentage lager (maar ook hoger) dan 80 kan zijn, ligt aan het feit dat dit percentage een gemiddelde is. Indien namelijk relatief veel laag gesalarieerden inactief worden, dan kan het bruto

bedrag dat aan deze groep per persoon per dag wordt uitgekeerd ten opzichte van het gemiddelde verzekerde loon laag zijn. In een dergelijke situatie zal het herleide bruto-uitkeringspercentage dan ook laag zijn, ook al is voor deze uitkeringsgerechtigden het *individuele* bruto-uitkeringspercentage hoog. Uiteraard zullen de gemeten herleide bruto-uitkeringspercentages hoog zijn, indien relatief veel hoog gesalarieerde werknemers inactief worden.

Opmerkelijk is dus dat als de herleide bruto-uitkeringspercentages ten gevolge van deze tweede oorzaak hoog zijn, dat dan de *individuele* bruto-uitkeringspercentages laag zijn en andersom. Omdat hoge individuele bruto-uitkeringspercentages samengaan met hoge individuele *netto*-uitkeringspercentages (13), is er in dit tweede geval ook een negatieve correlatie tussen het niveau van de gemeten herleide bruto-uitkeringspercentages en het niveau van de feitelijke *individuele netto*-uitkeringspercentages. Indien men dus de individuele (netto- of bruto-)uitkeringspercentages wil benaderen met behulp van de herleide bruto-uitkeringspercentages, dan bestaat de kans op een meeftout.

De meeftout ontstaat, indien de gemeten herleide bruto-uitkeringspercentages hoog zijn ten gevolge van de intreding van relatief hoog betaalde werknemers in het bestand van inactieven. Deze hoog gesalarieerden hebben evenwel elk afzonderlijk een laag individueel uitkeringspercentage. Mutatis mutandis treedt deze meeftout ook op, indien de gemeten herleide bruto-uitkeringspercentages laag zijn ten gevolge van het inactief worden van laag betaalde werknemers. Macro-economische regressie-analyses met Nederlands cijfermateriaal waarin de *gemiddelde bruto*-uitkeringspercentages worden gebruikt ter benadering van de *individuele netto*-uitkeringspercentages moeten (vanwege deze mogelijke meeftout) dan ook met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Uit tabel 1 blijkt, dat het niveau van de uitkeringsratio voor de WW in 1969 tot stand kwam, doordat de intredingsfrequentie voor de WW voor alle bedrijfsverenigingen te zamen 7,7% bedroeg, bij een gemiddelde uitkeringsduur per WW-intreder van 0,118 jaar en een herleid bruto-uitkeringspercentage van 80,9. De uitkeringsratio voor de WW bedroeg in 1969 dan ook $(0,077 \times 0,118 \times 80,9 \times 100\% =) 0,7\%$, voor de ZW was dit 4,7% en voor de WAO 4,2%. Omdat in 1969 de som van de uitkeringsratio's dus 9,6% bedroeg en het verzekerde loonaandeel 39,6% werd de uitkeringsdruk van de sociale verzekeringen voor inactieve werknemers $(0,096 \times 0,396 \times 100\% =) 3,8\%$.

Ten slotte geeft tabel 1 ook aan door welke ontwikkelingen in de determinanten deze uitkeringsdruk is gestegen van 3,8% in 1969 tot 6,8% in 1978. Voor alle drie wetten steeg de intredingsfrequentie. Voor de WW, de WAO en in mindere mate voor de ZW ging dit frequentere gebruik van de sociale zekerheid gepaard met een stijging van de inactiviteitsduur per intreder. De ontwikkeling van de herleide bruto-uitkeringspercentages geeft een belangrijke verschuiving te zien in de gemiddelde bruto-uitkeringsbedragen. De gemiddelde bruto uitkeringen verband houdend met kortstondige inactiviteit (WW en ZW), uitgedrukt in procenten van het verzekerde loon, wisselden onderling van niveau. De herleide bruto-uitkeringspercentages van de WAO stegen echter zodanig, dat gemiddeld de bruto uitkering uit hoofde van de WAO de hoogste werd.

De relatieve stijging van de gemiddelde bruto WAO-uitkering kan men onder meer toeschrijven aan het feit dat

12) Zie B. le Blanc. *Op weg naar een economische theorie van de sociale zekerheid*, Deventer, 1978, tabel 4.1, blz. 38, waar voor de WW, WWV en WAO 25% van de uitkeringen tot de minimum-uitkeringen wordt gerekend.

13) Zie J. H. von Eije en J. J. Siegers, De invloed van de sociale zekerheid op de relatieve inkomensverschillen tussen actieve en inactieve werknemers, *ESB*, 7 december 1977, blz. 1221-1224.

een uitkering uit hoofde van de WAO van langere duur kan zijn. De WAO biedt namelijk aan inactieve werknemers de mogelijkheid tot het behoud van een netto uitkering, die bij langdurige inactiviteit niet vermindert. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld inactieven die een WW-uitkering ontvangen. Deze als werkloos geclassificeerde inactieven, ontvangen al na een 1/2 jaar in plaats van een WW-uitkering een WWV-uitkering, die met name de hoger gesalarieerden in netto-uitkeringsniveau doet achteruitgaan. Deze achteruitgang wordt nog versterkt indien men na 2 1/2 jaar werkloosheid een RWW-uitkering krijgt 14). Aangezien dus vooral voor relatief hoog gesalarieerde werknemers op langere termijn inactiviteit in de zin van de WAO relatief voordelig is, kan de intreding van deze groep in de WAO zijn versterkt en het herleide bruto-uitkeringspercentage zijn gestegen. Het verschijnsel dat personen met een relatief hoge uitkering een steeds belangrijker deel van het WAO-bestand vormen staat bekend als het *substitutie-effect*.

Hoewel voor de WAO dit „substitutie-effect” waarschijn-

lijk mede de oorzaak is geweest voor de stijging van het herleide bruto-uitkeringspercentage, kan de stijging van het herleide bruto-uitkeringspercentage bij de WW ook zeer goed zijn veroorzaakt door een toenemende instroom van hoog gesalarieerde werklozen. De daling van het herleide bruto-uitkeringspercentage in de ZW zou dan kunnen zijn veroorzaakt doordat relatief steeds meer laag betaalde inactieven van de ZW gebruik moeten maken.

Naast de inwerking van het „substitutie-effect”, waarbij steeds meer hoog gesalarieerden inactief worden, kunnen de herleide bruto-uitkeringspercentages ook stijgen indien relatief veel laag betaalden inactief worden. Dit zal vnl. het geval zijn als door nivellering de stijging van het bruto (en het netto) minimumloon groter is dan de stijging van het gemiddeld per persoon verzekerde loon. Door dit *nivellerings-effect* komen er, afgezien van de eventuele extra

14) Zie Von Eije en Siegers, op cit., tabel 3, blz. 1223.

lerings-effect" komen er, afgezien van de eventuele extra uitstoot van minimumloners uit het arbeidsproces, meer verzekeren met een minimumloon en (bij een gelijkblijvend intredingspercentage) ook meer uitkeringsgerechtigden met een minimumloon. Aangezien deze uitkeringsgerechtigden (althans voor de WW en de WAO) een bruto uitkering van meer dan 80% ontvangen, kan bij een dergelijke toename van de inactiviteit van laag betaalden het herleide bruto-uitkeringspercentage stijgen. De stijging van de herleide bruto-uitkeringspercentages (voortvloeiend uit het optrekken van het minimumloon) zal nog worden versterkt, doordat de bruto minimumuitkering gekoppeld is aan het netto minimumloon. Als het netto minimumloon sterker stijgt dan het gemiddeld per persoon verzekerde loon, dan zal dit eveneens leiden tot een stijging van de herleide bruto-uitkeringspercentages.

In hoeverre de veranderingen in het herleide bruto-uitkeringspercentage door het „substitutie-effect”, door het „nivellerings-effect” of door nog andere factoren werden veroorzaakt, kan zonder nader onderzoek niet worden aangegeven. Wel kan echter worden berekend in hoeverre de veranderingen in de herleide bruto-uitkeringspercentages aanleiding hebben gegeven tot de stijging van de uitkeringsratio's van de WW, de ZW en de WAO. Hiertoe is in tabel 2 de informatie uit tabel 1 nog eens op een andere wijze gepresenteerd.

In tabel 2 zijn de gemiddelde jaarlijkse groeipercentages over de periode 1969 - 1978 berekend met behulp van de tweede formule uit voetnoot 2. Hierdoor is (afgezien van afrondingsverschillen) de som van de (benaderde) jaarlijkse groeipercentages van intredingsfrequentie, gemiddelde uitkeringsduur en herleid bruto-uitkeringspercentage te zamen gelijk aan het groeipercentage van de uitkeringsratio. Het blijkt dat de groei van de uitkeringsratio van de WAO (met 9,4% per jaar) het grootst was. Voor de ZW was deze groei 1,2% per jaar en voor de WW 5,7%.

De groei van de uitkeringsratio in de WW blijkt over de periode 1969-1978 voor $(0,3/5,7) \times 100\% = 5\%$, toegeschreven te kunnen worden aan de stijging van de intredingsfrequentie, voor 84% aan de stijging van de uitkeringsduur per intredende en voor 11% aan de stijging van de herleide bruto-uitkeringspercentages. De stijging van de uitkeringsratio voor de ZW werd veroorzaakt door een jaarlijkse stijging van de intredingsfrequentie (met 0,8%) en van de uitkeringsduur (1,2%). De stijging zou echter 67% groter zijn geweest (namelijk 2%) indien het herleide bruto-uitkeringspercentage voor de ZW niet zou zijn gedaald. Daar staat tegenover, dat de groei in de uitkeringsratio voor de WAO 26% minder zou hebben bedragen, indien het herleide bruto-uitkeringspercentage voor de WAO niet jaarlijks met 2,5% zou zijn gestegen.

In tabel 2 is tevens aangegeven welk aandeel de drie

determinanten in de groei van de uitkeringsratio voor de drie sociale-verzekeringswetten te zamen hebben gehad. Hiertoe is aan elke sociale-verzekeringswet een gewicht toegekend, dat werd berekend door het aandeel van de uitkeringen uit hoofde van de desbetreffende wet in het totaal van de drie uitkeringen te middelen over de jaren 1969 en 1978. Deze aandelen staan vermeld in de laatste kolom van tabel 1 en de gewichten in de laatste kolom van tabel 2. Vervolgens zijn de aldus gewogen groeipercentages van de intredingsfrequentie, de uitkeringsduur en het herleide bruto-uitkeringspercentage gesommeerd. Uit deze berekening blijkt dat de jaarlijkse groei van de intredingsfrequentie over alle drie wetten te zamen $(0,003 \times 7,6\% + 0,008 \times 40,7\% + 0,019 \times 51,7\%) = 1,3\%$ bedroeg. De over deze drie wetten gewogen uitkeringsduur steeg jaarlijks met 3,5% en het herleide bruto-uitkeringspercentage met 1%, zodat de uitkeringsratio over alle drie de wetten met 5,8% per jaar toenam. Te zamen met de groei in het verzekerde loonaandeel van 0,6% per jaar resulteerde dit in de reeds vermelde stijging van de druk van de sociale-verzekeringsuitkeringen voor inactieve werknemers met 6,4% per jaar. 20% van deze groei was dus het gevolg van de stijging van de intredingsfrequentie, 55% uit de toename van de uitkeringsduur en 16% uit de groei van het herleide bruto-uitkeringspercentage. De resterende stijging van de uitkeringsdruk blijkt ten slotte te zijn veroorzaakt door de groei van het verzekerde loonaandeel in de toegevoegde waarde in bedrijven.

Uit deze paragraaf blijkt, dat de gemiddelde jaarlijkse stijging van de uitkeringsdruk over de periode 1969 - 1978 voor 91% werd veroorzaakt door de stijging van de uitkeringsratio. Deze stijging van de uitkeringsratio blijkt weer voor 60% tot stand te zijn gekomen door de stijging van de gemiddelde uitkeringsduur, zodat de stijging van de uitkeringsdruk over de laatste 10 jaar voor meer dan de helft (55%) aan de groei van de gemiddelde uitkeringsduur moet worden toegeschreven.

Samenvatting en conclusies

Aangezien er in de Nederlandse samenleving een bepaalde hoeveelheid inactiviteit voorkomt, is het zinvol inzicht te krijgen in de wijze waarop deze inactiviteit wordt verdeeld en in de lasten die deze inactiviteit met zich brengt. In dit artikel is onderzocht in hoeverre inactieve werknemers gebruik (moeten) maken van de voor hen bedoelde sociale verzekeringen. Voor de WW, de ZW en de WAO zijn daarom het niveau van — en de ontwikkeling in — de intredingsfrequentie en de uitkeringsduur onderzocht. Bovendien is, voor een inzicht in de kosten die deze vormen van inactiviteit met zich brengen, de ontwikkeling in het z.g.

Tabel 2. De ontwikkeling in de determinanten van de uitkeringsdruk van de WW, de ZW en de WAO; alle bedrijfsverenigingen te zamen over de periode 1969 - 1978

Variabele	$I_i/1$	$d_i/260$	b_i/v	B_i/V	V/Y	B_i/Y	gewicht in %
WW:							
— groei in % per jaar	0,3	4,8	0,6	5,7	0,6	6,3	
— aandeel in de groei van de uitkeringsratio in %	5	84	11	100	—	—	7,6
— aandeel in de groei van de uitkeringsdruk in %	5	76	10	90	10	100	
ZW:							
— groei in % per jaar	0,8	1,2	-0,8	1,2	0,6	1,8	
— aandeel in de groei van de uitkeringsratio in %	67	100	-67	100	—	—	40,7
— aandeel in de groei van de uitkeringsdruk in %	44	67	-44	67	33	100	
WAO:							
— groei in % per jaar	1,9	5,1	2,5	9,4	0,6	10,0	
— aandeel in de groei van de uitkeringsratio in %	20	54	26	100	—	—	51,7
— aandeel in de groei van de uitkeringsdruk in %	19	51	25	94	6	100	
Totaal:							
— groei in % per jaar	1,3	3,5	1,0	5,8	0,6	6,4	
— aandeel in de groei van de uitkeringsratio in %	23	60	17	100	—	—	100,0
— aandeel in de groei van de uitkeringsdruk in %	20	55	16	91	9	100	

Bronnen: zie tabel 1.

herleide bruto-uitkeringspercentage voor de WW, de ZW en de WAO bestudeerd.

De ontwikkelingen in deze drie grootheden bepalen te zamen de groei van de z.g. uitkeringsratio. De groei van de uitkeringsratio en de groei van het verzekerde loonaandeel in de toegevoegde waarde bepalen ten slotte gezamenlijk de groei van de uitkeringsdruk, die de laatste 10 jaar voor alle drie de sociale-verzekeringswetten te zamen circa 6,5% per jaar bedroeg.

Deze stijging van de uitkeringsdruk blijkt voor 91% te kunnen worden toegeschreven aan de ontwikkeling van de uitkeringsratio en voor 9% aan de ontwikkeling van het verzekerde loonaandeel. Niet alleen vanwege dit grote gewicht van de uitkeringsratio in de ontwikkeling van de uitkeringsdruk, maar ook omdat de uitkeringsratio de voornaamste determinant is van de premiepercentages die voor

elke wet worden geheven, zijn de determinanten van de uitkeringsratio's van de WW, de ZW en de WAO aan een nader onderzoek onderworpen. Met name de toeneming van het gebruik van de sociale zekerheid blijkt kwantitatief gezien de belangrijkste oorzaak te zijn van de stijging van de uitkeringsratio. Omdat in een eerder artikel reeds aandacht werd besteed aan de achtergronden van deze volume-ontwikkeling, werd in dit artikel slechts theoretisch ingegaan op de ontwikkeling in het herleide bruto-uitkeringspercentage. Hierbij werd onderscheid gemaakt tussen een „substitutie-effect” en een „nivellerings-effect”. Tevens werd daarmee aangegeven dat het herleide bruto-uitkeringspercentage kan afwijken van het wettelijk vastgestelde bruto-uitkeringspercentage van 80.

J. H. von Eije